

Kalvádos a italské vesnické baroko v západních Čechách

Na návštěvě u „odsunutého“ a navraceného rodáka z Valče, historika a archiváře Karla Zeischky

Ve Valči na Karlovarskou zástupkou nadšeného rodáka a „Evropana“ Alfreda Zeischky a několika dalších obnovují památky a budují regionální muzeum.

„Josef II. byl Habsburg, a tak to v roce 1923 muselo pryč,“ vypráví „Evropán“ Alfred Zeischka hrdo o tabuli na průčelí obecního úřadu ve Valči, věnované v roce 1881 podílníky Zemědělské záložny pokladny císaři Josefu II. u příležitosti 100. výročí zrušení nevolnictví. „Našla se někde na půdě a já byl samozřejmě nadšen. Když jsem pak přijel přístě, visela tady i s českým překladem.“

Se stejnou radostí líčí 69letý archeolog a historik nejstarší a nejmladší historii farního kostela Jana Křtitele s věží s neobvyklou šindelovou helmici a ukazuje, kde všude se

Petra Parlěte, pražském sídle německé menšiny v ČR, o jakémsi „Waltsech“ u Karlových Varů, odkud pochází, kde je to samé baroko: Jaképak Sudety, já jsem Egerländer, nebo Deutschböhme - český Němec - a hlavně Evropan.“

„Přijďte, ve Valči sice lidé nemají práci, ale ochutnate zdejší kalvádos,“ zval mne: „Ve směru od Prahy třicet kilometrů před Vary doprava. Je tam ukazatel.“

Ne vždy byly česko-německé vztahy napjaté

Když jsem na ten konec světa, hned následující sobotu dorazila, seděl můj nový známý z německého Oberhausen v Porúří, úředník z ministerstva v Düsseldorfu na penzi, právě u oběda v hostinci „U české lípy“. Spolu s početnou skupinou veselé naladěných přátel z „nadace“, starších i mladých. Ale také, jak jsem pak večer z rozhovorů pochopila, ze všech koutů

Kde najít společnou pravdu?

V duchu jsem se snažila rozeznat, co dráždí mou, mobilizující se, českou demagogii: „Ano, Němci se v roce 1918 najednou ocitli ve zcela jiném státě. Ale to snad byl koneckonců důsledek války, a s demokracií se teprve začínalo.“ - Co je jejich demagogie německá, kterou jsem již také zažila: „Které kroky byly chybné úmyslné, a které pouze mylné? Které problémy nebylo možno z objektivních důvodů řešit jinak - vzdýt bylo po válce? Ze Systémových struktur monarchie vznikala Československá republika. Němci k ní neměli důvěru. Měli ale, a mohli mít, dobrou vůli vidět vstřícnost? Byli sami vstřícní? A pak nastoupila propaganda z hitlerovského Německa, a ne jen pro sudetské Němce, pro celý svět neměl na Čechách zůstat jeden jediný dobrý vlásek.“ Budeme se vůbec schopni dohodnout na nějaké společné pravdě?

Ti lidé byli milí a dávali mi najevo své sympatie, usmívali se a pozorně poslouchali. Nechtěla jsem je ranit nebo rozzlobit. Raději jsem se místo argumentů ptala: „Jak se na to díváte dnes, po šedesáti sedmdesáti letech? Změnilo se vůbec něco?“ Z odpovědí mám spíše dojem, že mé otázky iniciovaly zcela nové myšlenkové pochody. Nakonec jsme všichni s ulehčením souhlasili, že je škoda, že se právě Češi a sudetští Němci nechápou, i když jsme v tomto století měli dvakrát stejnou zkušenost: „Naše nespokojenost a strach o existenci byly zneužity, nechali jsme se zmanipulovat, vzájemně jsme si ublížili, což v obou případech vedlo k hrozným katastrofám. Přičemž se za Čechy ještě dnes můžeme jen modlit a doufat, že se přece jen jednou postaví na nohy.“ Když byla káva dopita, loučil se se mnou ten pár slovy: „Setkání s vámi pro nás bylo velkým zážitkem.“ Ta věta byla upřímná, to se pozná.

Na výstavu do zámekové stáje

A pak jsem si přece „musela“ prohlédnout „výstavu archiválií“ v ruině bývalé zámekové stáje. Cestou mne doprovázel devětařicetiletý valečský starosta Jiří Hýř. Dozvěděl jsem se: Před rokem 1945 žilo ve Valči asi tisíc obyvatel. Když zde byl pivovar a lihovar, sklárna, parní pila a cíhelná, selské a lesní dvory. Jen zámecký park udržovalo sedm zahradníků. Po válce lidé pracovali hlavně v zemědělství. V zámku byl počátkem padesátých let umístěn dětský domov, který také skýtal asi padesát pracovních míst. V roce 1976 jej zničil požár.

Dnes má Valeč spolu s okolními obcemi 380 obyvatel. Z nich asi padesát zde také má práci. Ostatní jezdí za výdělkem do Varů, do Prahy, nebo kam se dá. Většina pracuje ve stavebnictví. „Je vlastně zá-

Státní zámek Valeč se zbytky soch Matyáše Brauna (původně jich bylo třicet)

Foto autor

zrak, že zde ještě vůbec chtějí žít.“ vzdychá Jiří Hýř, původně lesní technik ze Sokolovska.

Historie nadace Valeč

V roce 1994 byla na podnět někdejšího „rodáka“ Alfreda Zeischky a několika dalších českých i německých nadšenců založena „Nadace Valeč“. Má za cíl obnovit život v této - kdysi - perle italského vesnického baroka. Její členové se snaží získat prostředky na rekonstrukci stavebních památek. A to z nestátních prostředků, jak v Čechách, tak i v Německu. Dát zdejší krajíně perspektivu důstojné budoucnosti. 12. září bude v budově zámekové fary otevřeno muzeum. V něm uloží Alfred Zeischka, od roku 1994 čestný valečský občan, plody své životní vášně - archeologie a historické vědy - včetně soukromé knihovny, čítající 25 000 svazků.

Výstavou mne samozřejmě provedl „kurátor“ sám. S obdivem a úctou jsem vyslechl množství historek, které společně s vývojem zdejších dějin vysvětlují a dokládají historii celé střední Evropy.

Výsledky svých bádání publikuje neúnavný vědec a literát Zeischka již dvanáct let ve sborníku „Malé příspěvky k dějinám, historii umění, vlastivědě a historii rodů Valče a okolí“ (čítá 11 svazků) a v monografii „Prameny a doklady k dějinám města Valče“ (28 svazků).

Následovala prohlídka zámekového parku. To, co jsem viděla a vyslechl, skutečně stálo za to: parku vědují již ne úplná, přesto početná skupina soch kolem zámekové kašny. Autor, Matyáš Braun, byl dvorním sochařem známého barokního

meceňáše, Hraběte Franze Antona von Spork. Sporkův otec - generál - pocházel z Vestfálska, tedy téměř dnešního domova měho průvodce.

Najednou se Alfred Zeischka rozohnil: „Víte, i když mne Češi vyhnali, je mi jich vlastně líto. Vyhánění se má vyřešit biologicky. Ale pak budou Češi hledat svou minulost a nenajdou ji. To by jeden šel. V tom je ta vlastní tragika...“

Pak si ale vzpomněl, kolik lidí navštívilo jeho výstavu, a zase šťastně zazářil: „Vždyť tam jsou archiválie, ta výstava je vědecká... Mein Gott, když najdete ty správné partnery, jako já pana Hýře nebo Milana Augustýna z karlovarského archivu - pak je všechno možné. Pak se dlouho nemluví, pak se jedná!“

V muzejní knihovně se bude podávat káva. A vůbec vše bude tak, aby se zde mohlo bádát. S přítelem Dr. Petrem Sušankou, kolegou z nadace, „se budeme snažit přivést do Valče studenty“, kteří by zde mohli psát své práce. „A já bych jim třeba mohl pomáhat.“ Panu Zeischkovi zasvitly oči: „Víte, příští rok mi bude sedmdesát. To je podzim života. Ale tak krásný podzim jsem si snad ani neuměl představit.“

„Nikdy nevstupuj do žádné strany!“

Ten člověk toho v životě zažil mnoho. Vyprávěl mi i neveselé příběhy z války a z doby po ní: O svém otci, který v českém státě nemohl být tím, co vystudoval - lesníkem. Po rekvizitaci byl pak valečským poštovním. Nejdříve sociální demokrat, pak přestoupil do sudetoněmecké strany, kterou měla automaticky pohlit NSDAP.

V roce 1943 jej v černé limuzíně odvezlo gestapo a odvezlo na frontu: „Já jsem se s ním pak už nikde nesmilil, protože se otec uzavřel a nikdy, ani slůvkem se neovobdíl od toho, co prožil. Jen jedné řekl: Nikdy nevstupuj do žádné strany!“

V roce 1945 se Alfred Zeischka tehdy patnáctiletý, setkal s pocho dem vztůž z koncentračního tábora. „To jsem... to byla... ne to nemim popsat,“ kotal pohnutě, „byl úděsný pohled, jak tam stáli čtyř- pětistopech. To člověk a nemohl pětistopech, jak byl šokován hrůzou v jejich tvářích.“

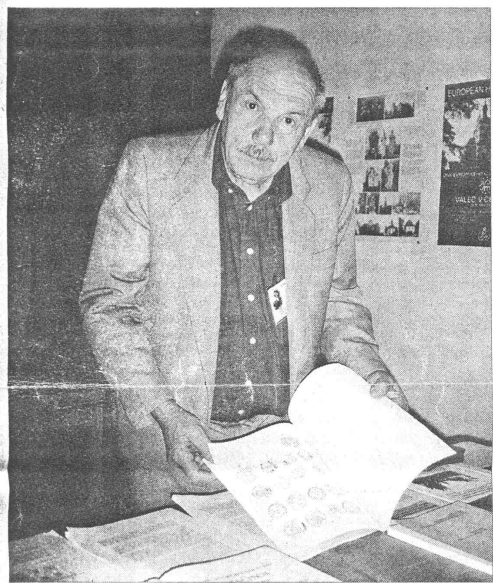
Pár dní nato byl ten - chlapec společně s dědečkem zatčen českou rudou gardou a „odsouzen“ k téměř dvěma letům nucených prací v sběrném táboře s ruským dozorem, kde jim bylo opakovaně vyhrožováno trestem smrti: „Později jsem musel své zážitky sepsat. Kdybyc je ze sebe nevydal, nemohl byc s nimi dál žít.“ Jejich četba je stejní šokující, jako zápisky z Terezín nebo z Osvětimi.

V myšlenkách zase u svého pozimu života, vysvětloval Alfred Zeischka: „Zdejší zámekový kostel kde právě - díky skvělému zvuku a akustice - probíhal varhanní koncert, je vlastně kostel poulní. A a to sloupu Nejsvětější trojice přitím, Matyáš Braun, byl Ital, to sem přinesl italské prvky: Valeč, je baroko, to se nedá nic dělat!!!“

Na kalvádos jsem úplně zapoměla. Tak se tam musím, každé pádně ještě jednou vrátit...

Renata Hanušová

Autorka pracuje v pražské redakci německého magazínu Der Spiegel

Alfred Zeischka komentuje exponáty své výstavy archiválií v bývalé zámekové stáji

Foto autorka

již prováděly vykopávky. Se stejným nadšením předvádí průběh rekonstrukce někdejšího „panského domu“, ještě nedávno v žalostném stavu. A pak dále ve dvore - budoucí „muzejní exponáty“ - milový kámen z okolí a archaicou zrezavělou řezáčku slamy: „To mi sem teď místní lidé snažejí.“ A hned pokračoval: „Není to užasně, vyhnanec spí a bádá v pokojíku vedle kanceláře starosty.“

Pár dní před tím básnil tento energický hnědokký muž při česko-sudetoněmecké debatě v Domě

Německa, a rozhodně ne pouze českého původu. Bez dlouhých úvodů jsme začali diskutovat o česko-(sudeto)německých vztazích. Na kávu s bábovkou nás paní Lieselotte pozvala k nim „domů“.

Nejdříve jsem mlčky naslouchala: „Češi a Němci zde žili po mnohá staletí většinou ve smíšených rodinách, společně nebo v sousedství, v klidu a pokoji. Pro Němce byl ale život v Českém státě neúnavný - a to ne pouze jejich vinou.“